

Szlak turystyczny Hurtownia Manufaktury¹ w Sosnowcu upamiętnia przedsiębiorstwa działające w tym mieście w okresie międzywojennym. Powstał z pomysłu Fundacji Brama Cukermana² we współpracy z Urzędem Miejskim w Sosnowcu. W starych ogłoszeniach i reklamach z lat 30-tych XX wieku odnaleziono informacje o wielu zakładach, fabrykach, organizacjach i przedsiębiorstwach działających wtedy w Sosnowcu. Wybrano 20 z nich i uwieczniono na tablicach, które zostały zamontowane na fasadach budynków w centrum Sosnowca³. Na każdej z tablic, jest informacja: „Tablica upamiętnia przedsiębiorstwo, które działało w tym miejscu w okresie międzywojennym”. Forma graficzna tablic, ich typografia i ornamentyka, zostały zaczerpnięte z estetyki reklam i szyldów z tamtego okresu. Prócz samych tablic, które można podziwiać spacerując ulicami Sosnowca, szlak upamiętnia 35 kolejnych, przedwojennych firm, które zostały wskazane na niniejszym planie, oraz kolejne 100, z którymi możemy zapoznać się na stronie www.hurtowniamanufaktury.pl.

Analizując spis dawnych przedsiębiorstw działających w centrum Sosnowca (ulice Modrzejowska, Małachowskiego, Kołłątaja, Targowa, Dekerta...) uderzająca jest ilość nazwisk żydowskich właścicieli. Wszystkie te przedsiębiorstwa, oraz ich właściciele odeszli na zawsze podczas okupacji hitlerowskiej. Po tamtej społeczności pozostało niewiele śladów, tym bardziej ważne wydaje się przywracanie pamięci o mniejszości żydowskiej w tym mniej znanym wymiarze - żydowskiej przedsiębiorczości w Zagłębiu.

Celem autorów szlaku było także przypomnienie przedwojennego Sosnowca, jako młodego, dynamicznie rozwijającego się miasta, które w krótkim czasie awansowało do rangi regionalnej „metropolii”. Drugim zamierzeniem autorów była próba rekonstrukcji wizerunku Zagłębia Dąbrowskiego, jako regionu o bogatym i wielokulturowym dziedzictwie: polsko-śląsko-rosyjsko-niemiecko-francusko-żydowskim.

KRÓTKI RYS HISTORYCZNY MIASTA ORAZ JEGO GOSPODARKI

Sosnowiec jest młodym miastem z zaledwie stuletnią historią. Położony na granicy Górnego Śląska i Małopolski, w XIX w. i na początku XX w., znalazł się na granicy Cesarstwa Rosyjskiego z Prusami (następnie Niemcami) i Austrią. Pod koniec XIX wieku stał się największym miastem kształtującego się Zagłębia Dąbrowskiego, będąc zarazem największą na świecie wsią. Prawa miejskie otrzymał w roku 1902, kiedy to z osad Stary Sosnowiec, Pogoń, Ostra Górka, Sielec i Radocha powstało na mocy ukazu carskiego miasto Sosnowiec. Do jego rozwoju przyczyniło się wybudowanie stacji granicznej kolei warszawsko-wiedeńskiej oraz odgałęzienie kolei iwanogrodzko-dąbrowskiej z tzw. dworcem południowym.

Ze względu na połączenia kolejowe, duże złoża węgla, rozwijające się górnictwo oraz nadgraniczne położenie, Sosnowiec był szczególnie atrakcyjny dla niemieckiego i żydowskiego kapitału. Na przełomie XIX i XX wieku powstają nowe przedsiębiorstwa związane z przemysłem ciężkim oraz fabryki chemiczne i włókiennicze. W przemyśle węglowym ukształtowały się z czasem dwa zespoły: Gwarectwo hr. Renarda (1884 r.) oraz w miejsce dawnego Gwarectwa von Kramsta – tzw. Sosnowieckie Towarzystwo Kopalń i Zakładów Hutniczych (1890 r.). Oba te zespoły opanowane były w późniejszym okresie przez kapitał francuski, do którego należało nawet 90% górnictwa na terenie obecnego Sosnowca, Zagórza, Klimontowia i Niwki.

Rozwój przemysłu, handlu i usług był głównym czynnikiem miastotwórczym w dwudziestoleciu międzywojennym. Miasto rozwijało się niebywale szybko - w okresie dziesięciu lat Sosnowiec podwoił liczbę swoich obywateli osiągając w roku 1939 – przed wybuchem II wojny światowej – ponad 134 tysiące mieszkańców. Awans Sosnowca, jako handlowej stolicy województwa kieleckiego, do którego wówczas należał, przypieczętowany został utworzeniem w mieście Izby Przemysłowo-Handlowej dla całego województwa.

Ten dynamiczny rozwój Sosnowca został brutalnie przerwany wraz z wybuchem II Wojny Światowej i okupacją hitlerowską.

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE WYKORZYSTANE PRZY TWORZENIU SZLAKU

1. Książka Adresowo – Reklamowa Zagłębia Dąbrowskiego dla przemysłu i handlu 1922 rok, Sosnowiec 1922.
2. L.O.P.P. Kalendarz – Informator. Zagłębia Dąbrowskiego i Okolic na 1928 rok, Sosnowiec 1927.
3. Spis Abonentów Państwowych i Koncesjonowanych sieci telefonicznych w Polsce (z wyjątkiem miasta Stołecznego Warszawy) 1931/32 r., 1931.
4. Przewodnik Gospodarczy województw: Kieleckiego, Krakowskiego i Śląskiego 1938, Sosnowiec 1937.

AUTORZY SZLAKU: Karolina Jakoweńko, Piotr Jakoweńko, Jakub Lubomski, Grzegorz Onyszko

¹ Hurtownia Manufaktury w Sosnowcu jest drugim szlakiem o tej nazwie w naszym regionie. W grudniu 2008 podobny szlak powstał w Będzinie. Sama nazwa szlaku „Hurtownia Manufaktury” pochodzi od przedsiębiorstwa, które działało przy ulicy Sączewskiego 21 w Będzinie.

² Fundacja Brama Cukermana opiekuje się dawnym żydowskim Domem Modlitwy przy al. Kołłątaja 24/28 w Będzinie. Do celów statutowych fundacji należą m.in.: opieka nad dawnym żydowskim domem modlitwy w Będzinie, wycieczki szlakiem żydowskiego dziedzictwa, promocja historii i kultury regionu.

³ Właściciele kamienic, zainteresowanych zamieszczeniem tablicy upamiętniającej przedsiębiorstwo, które działało w ich kamienicy, prosimy o kontakt

HURTOWNIA MANUFAKTURY

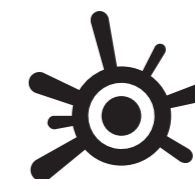

Szlak turystyczny upamiętniający przedsiębiorstwa działające w Sosnowcu w okresie międzywojennym

Fundacja Brama Cukermana

aleja Kołłątaja 24/28 (I piętro) | 42-500 Będzin
bramacukermana@gmail.com
www.bramacukermana.com

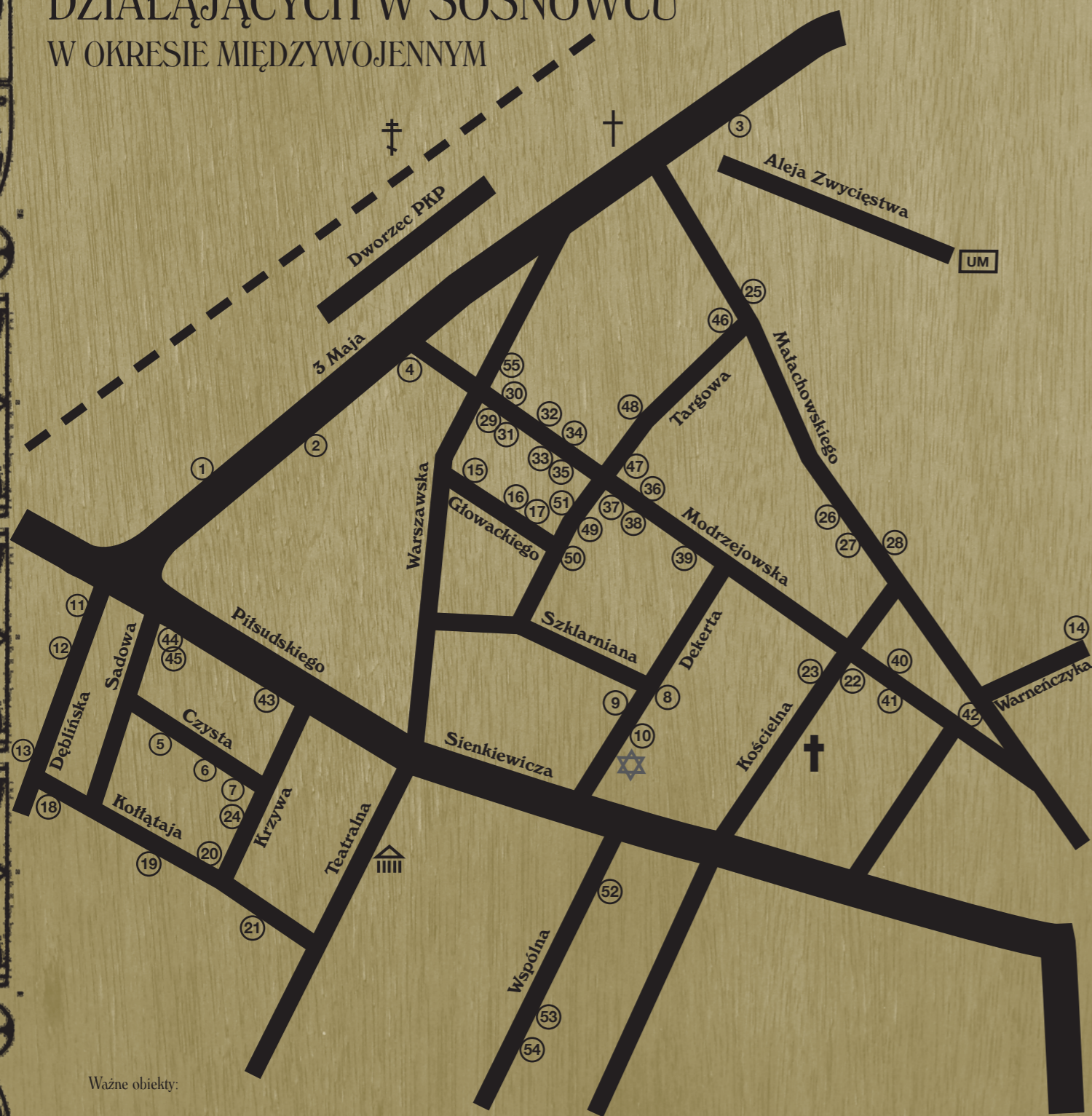
Sosnowiec łączy

Urząd Miejski w Sosnowcu
aleja Zwycięstwa 20 | 41-200 Sosnowiec
tel. +48 32 296 06 00 | fax +48 32 296 06 05
um@um.sosnowiec.pl | www.sosnowiec.pl

www.hurtowniamanufaktury.pl

PRZYKŁADY PRZEDSIĘBIORSTW DZIAŁAJĄCYCH W SOSNOWCU W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM

Ważne obiekty:

- KATEDRA WNEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARIII PANNY, ul. Kościelna 1
- KOŚCIÓŁ PW. NAJŚWIĘTSZEGO SERCA PANA JEZUSA, TZW. KOŚCIÓŁ KOLEJOWY, ul. 3 Maja 20
- MIEJSCE PO SYNAGODZE ZBURZONEJ PRZEZ HITLEROWCÓW W 1939 r, ul. Dekerta 16
- CERKIEW PRAWOSŁAWNA PW. ŚWW. WIERY, NADZIEI, LUBY I ICH MATKI ZOFII, ul. Kilińskiego 39
- URZĄD MIEJSKI W SOSNOWCU, al. Zwycięstwa 20
- TEATR ZAGŁĘBIA, ul. Teatrna 4

- 1 Erlich Izrael HOTEL I RESTAURACJA, ul. 3 Maja 10
- 2 Bracia Altman. JEDYNA PRACOWNIA FOTOGRAFICZNA DLA POWAŻNYCH PRAC TECHNICZNYCH I PORTRETOWYCH, ul. 3 Maja 11
- 3 Franciszek Rabsztyń, HANDEL WIN, WÓDEK, LIKIERÓW I TOWARÓW KOLONIALNYCH, ul. 3 Maja 23
- 4 HOTEL „VICTORJA” I PIERWSZORZĘDNA RESTAURACJA, „vis a vis” dworca warszawsko-wiedeńskiego
- 5 BAR „ZACISZE” RESTAURACJA I CUKIERNIA PRACOWNIKÓW GASTRONOMICZNYCH, ul. Czysta 3
- 6 Grzybowski Kazimierz. ZAKŁADA KRAWIECKI, ul. Czysta 7
- 7 B. Rosman i L. Rzędowski. DOM HANDLOWO - SPEDYCYJNY „UNION”, ul. Czysta 9
- 8 Hochman Benjamin GALANTERIA, ul. Dekerta 10
- 9 „PIERWSZA SOSNOWICZANKA” FABRYKA POŃCZOCH, Dekerta 11
- 10 H. Altman HURTOWY SKŁAD SZKŁA, PORCELANY, FAJANSU I LAMP, ul. Dekerta 14
- 11 Bortnowski Konrad. MECHANIK MASZYN BIUROWYCH (PRAKTYKA ZAWODOWA OD 1908), ul. Dęblińska 1
- 12 BAR „UCIECHA” KUCHNIA PIERWSZORZĘDNA. TRUNKI KRAJOWE I ZAGRANICZNE, ul. Dęblińska 5
- 13 Liczbarski Jozek SKLEP KOLONIALNY, ul. Dęblińska 11
- 14 Borensztajn Liha „NADZIEJA”, ul. Jasna 10 (obecnie Warneńczyka 10)
- 15 F. Szwarcbaum SPOŻYWCZE ARTYKUŁY, ul. Głowackiego 4
- 16 Klarman i Hamburger. DRUKARNIA, ul. Głowackiego 10
- 17 J. Znamirowski WYTWÓRNA BIELIZNY, ul. Głowackiego 12
- 18 N. Buchbinder WYRÓB FUTERAŁÓW DO NAKRYĆ. PRZYJMUJE WSZELKIE ROBOTY PUDEŁKARSKIE, ul. Kofłataja 1a
- 19 Krzesiwo Laja Dina RĘCZNA WYKOŃCZALNIA SWETRÓW, ul. Kofłataja 7
- 20 Fidor Franciszek JADŁODALNIA, ul. Kofłataja 12
- 21 ZWIĄZEK DROBNYCH KUPCÓW CHRZEŚCIJAN, ul. Kofłataja 17
- 22 CUKIERNIA Romana Neya, ul. Kościelna 1
- 23 Mazurkiewicz Leonard SKLEP Z WĘDLINAMI, ul. Kościelna 2
- 24 Ryszard Szczerek. NAJPOPULARNIEJSZA PIERWSZORZĘDNA RESTAURACJA „GASTRONOMJA” W ZAGŁĘBIU, ul. Krzywa 1
- 25 Wojtkowiak Józef PERFUMERIA, ul. Małachowskiego 6
- 26 BANK ZAGŁĘBIA, ul. Małachowskiego 9
- 27 POLSKO-ŚLĄSKIE TOWARZYSTWO HANDLU, ul. Małachowskiego 11
- 28 Rozenfeld Szaja. PIEKARNIA, ul. Małachowskiego 30
- 29 Zylberszac Izrael. KONFEKCJA DAMSKA, ul. Modrzejowska 1
- 30 Pergricht Regina. „DOM NOWOŚCI” MAGAZYN GALANTER, ul. Modrzejowska 2
- 31 Goldner Mendel. JUBILERSKIE WYROBY, ul. Modrzejowska 3
- 32 Malerman Moszek. KAPELUSZE I CZAPKI, ul. Modrzejowska 8
- 33 Zonensztejn Tolf. HERBACIARNIA, ul. Modrzejowska 11
- 34 Rozentai Mindla. FUTRA I SKÓRY, ul. Modrzejowska 12
- 35 Suwała Piotr Stanisław WYROBY TYTUNIOWE, ul. Modrzejowska 13
- 36 Bugalski Fajwel. JUBILERSKIE WYROBY, ul. Modrzejowska 16
- 37 Finkelsztajn Ludwik MAGAZYN BŁAWATNY, ul. Modrzejowska 17
- 38 J. Cukierman KONFEKCJA, ul. Modrzejowska 19
- 39 H. Szpigelman INSTALACJE ELEKTRYCZNE, ul. Modrzejowska 25
- 40 P. Barber - RADIO, ul. Modrzejowska 40 (obecnie 36)
- 41 Stanisław Dusza SKLEP GALANTERYJNY, ul. Modrzejowska 43
- 42 Rozenfeld Lejbus PASZA, ul. Modrzejowska 46 (obecnie 42)
- 43 „EKSPRES ZAGŁĘBIA”. WYDAWNICTWO GAZETY CODZIENNEJ, ul. Piłsudskiego 8
- 44 SPÓŁDZIELNIA KREDYTOWA ZAGŁĘBIA DĄBROWSKIEGO, ul. Piłsudskiego 14
- 45 Stanisław Lazar ZAKŁAD PORTRETOWY I ART. MALARSKI, ul. Piłsudskiego 14a
- 46 Blajer Antoni. HURTOWNIA CHRZEŚCIJAŃSKA SPOŻYWCZO-KOLONIALNA, ul. Targowa 1
- 47 Goldberg Tauba, SPRZEDAŻ TOWARÓW KOLONIALNO - SPOŻYWCZYCH I RÓŻNYCH ŚLEDZI, ul. Targowa 10
- 48 Witelson Moszek. PRACOWNIA KAJETÓW, ul. Targowa 11
- 49 MĘSKA SZKOŁA HANDLOWA 3 - CH LETNIA Z KLASAMI OGÓLNOKSZTAŁCĄCYMI VII I VIII. T. PŁOCKIEGO, ul. Targowa 12
- 50 TOWARZYSTWO HANDLU SKÓRAMI ZJEDNOCZONYCH SZEWCÓW SP. Z O.O., ul. Targowa 14
- 51 Rubińska Lola. SPRZEDAŻ TRYKOTAŻY, ul. Targowa 15
- 52 M. Richter WYTWÓRNA FIRANEK, STOR I KAP, ul. Wspólna 4
- 53 L. Minc ZASTĘPSTWO NA ZAGŁĘBIE DĄBROWSKIE ZAKŁADÓW PRZEMYSŁU TŁUSZCZOWEGO, ul. Wspólna 10
- 54 A. Rabinowicz DENTYSTA, ul. Wspólna 12
- 55 Brzosko Helena, MAGAZYN GALANTERJI MĘSKIEJ POD FIRMĄ „HELENA”, ul. Warszawska 16

Uwaga: - Nie na wszystkich kamieniach zaznaczonych na mapie zamieszczono tablice upamiętniające przedwojenne przedsiębiorstwa
- Na skutek wybrzeń kamienie numeracja niektórych budynków uległa zmianie od czasów przedwojennych